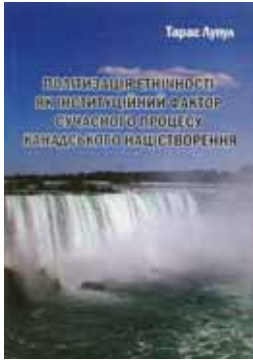

ПОЛІТИЗАЦІЯ ЕТНІЧНОСТІ: ЕТНІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У СУЧАСНОМУ КАНАДСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ*

У видавництві Чернівецького національного університету опубліковано книгу Т. Лупула “Політизація етнічності як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення”, при написанні якої автор дослідив розвиток канадського суспільства в останні два десятиріччя. При цьому він залучив, осмислив та піддав науковому аналізу широке коло наукових праць та джерел, що дозволило йому вибудувати чітку теоретико-методологічну базу дослідження.

Виваженою та чіткою видається структура рецензованої книги. У вступній частині та теоретико-методологічних засадах автор надає відповідну теоретичну обізнаність читачу для сприйняття основного кола питань охопленого у монографічному дослідженні. У окремому розділі окреслено інституційні чинники реструктуризації канадського суспільства, що спрямовує із теоретичних пошуків до нагальних проблем сучасного дослідження. У монографії розглядаються етнотворчі моделі формування сучасної політичної канадської нації. Останній розділ автор присвятив розгляду надзвичайно важливої проблеми: дослідженню сучасної української етнічності в Канаді.

У вступному слові автор висловлює подяки людям, які так чи інакше сприяли написанню та виданню книги. Т. Лупул вказує попередні наукові дослідження із зазначеної проблематики, які він вже вивчав та аналізував у своїй праці. Наприклад, одна із його статей присвячена доробку професора Манолія Лупула [1]. Зокрема, Т. Лупул, досліджуючи спомини М. Лупула, зазначає, що він став одним із захисників включення етнічних меншин у проект загальноканадської самобутності [1, с. 37–38].

Розглядаючи проблеми етнічності у політичному дискурсі, Т. Лупул викладає теоретичні положення, які дають змогу читачеві ознайомитися із суттю проблеми. Практичне ж вирішення означеної проблеми полягає у конфлікті теоретичних побудов націєтворення, представлених у відповідних моделях та сучасного модерного суспільства й процесів, які у ньому відбуваються. Проблеми та перспективи політизації етнічності досліджуються автором монографії у площині канадського націєтворення.

Витоки розуміння проблеми етнічності автор вбачає у філософсько-світоглядному та соціологічному баченні “між індивідуалізмом та холізмом”, які є універсальною тенденцією розвитку людської спільноти.

Ще у вступі, обґрунтовуючи основні засади дослідження, автор монографії подає різні теоретичні моделі націєтворення “націю-державу” та “державу-націю”. Викладаючи положення зазначених моделей, автор вказує на їх політичну актуальність для сучасного українського суспільства: “...ми спостерігаємо відчайдушну світоглядну боротьбу за те, яку націю насправді буде Українська держава: чи на основі “етнічної серцевини”, чи ідеї “громадянського суспільства”, тим більше, що ці концепції постійно протиставляються, а отже, наукова виваженість фактів і точність термінів дасть змогу їх врахувати при прийнятті правильних доленосних стратегічних державних рішень для вибудовування адекватної моделі сучасного українського націєтворення” [2, с. 19].

Потрактуючі терміни “нація” та “етнічність”, автор звертає увагу на складність та неоднозначність даних понять, що й зумовлює потребу комплексного вивчення їх. Один з вітчизняних дослідників О. Картунов зазначає, що існує надзвичайно багато теорій та визначень націй. Він виділяє політичну, психологічну, культурологічну, історико-економічну та етнічну теорії нації [3, с. 67–70]. На думку іншого етнополітолога І. Варзара, в

* Лупул Т. Я. Політизація етнічності як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення: монографія / Т. Лупул. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2010. – 456 с.

багатонаціональній країні політична нація об'єктивно мусить бути (і називатися) етнополітичною [4].

Для розуміння теоретичних основ проблеми, автор монографії окреслює три підходи до розгляду природи націй: примордіалістський, конструктивістський та інструменталістський. З одного боку “нація” повинна мати певну політичну форму, з іншого – населення конкретної географічної території має співпадати з цією політичною формою, тобто – державою. Реальна картина ніяк не відповідала цьому. На його думку, у порядку вирішення цієї проблеми на територіях знову створених сучасних держав запрацювали моделі “плавильних казанів”, “етнічних мозаїк”, “багатокультурності”, котрі за допомогою засобів освіти і нормативного диктату проектували на населення середній тип ідентичності – “громадянська національність” [2, с. 24–25].

Автор охарактеризував модерністські концепції нації на прикладі їх розуміння Е. Хобсбаума, Б. Андерсона, Е. Геллнера та ін. Наводить науковець і аргументи жорсткої критики модерністських теорій, наприклад з позицій історика релігії А. Хастінгса [2, с. 36–61]. Слід зазначити, що виданню монографічної праці передували тривалі дослідження означеної проблематики, результати яких були викладені у наукових працях автора [5].

Тут можна погодитися із твердженням А. Перотті – “полікультурність витворила нову концепцію суспільства”. На зміну поняттю глобального суспільства приходить поняття вузлового суспільства: індивіди більше не належать до єдиного суспільства, а входять у численні мережі, які перетинаються, створюючи безліч можливих комбінацій [6].

Важливим у цьому сенсі є етнічна толерантність, яка запобігає формуванню і впровадженню негативних етнічних стереотипів. На думку буковинського етнополітолога І. Буркута, глибоке знайомство з культурними досягненнями сусідів дозволяє позбавитися від упередженості, сформованої негативним історичним досвідом [7, с. 228–237].

Поняття “нація” неможливо вивчити без двох складових поняття “ідентичності”: “об'єктивної” та “суб'єктивної”. Ідентичність представляє собою феномен, який виникає з діалектичного взаємозв'язку індивіда та суспільства [8, с. 281]. Зазначимо, що етнічна ідентичність – це, в першу чергу, результат когнітивно-емоційного процесу усвідомлення себе представником етносу, певна міра ототожнення себе з ним і відокремлення від інших етносів [9, с. 175–181].

Т. Лупул у рецензованій монографії вказує на проблему, яка закладена у самій суті сучасних теоретичних побудов: природа етнотериторіальних конфліктів сучасності може бути досягнута лише у тому випадку, коли буде визнана обмеженість конструктивістського підходу до визначення етносів, та тільки за умови, якщо буде визнаний і врахований фундаментальний примордіальний характер “етнічної ідентичності”, що не знищується ні в культурних “плавильних котлах” великих міст, ні у війнах, ні у переселеннях на нові території. Неадекватність модерністського та інструменталістського підходів полягає саме у виключенні етнічного чинника. Як справедливо зазначає Т. Лупул, необхідним є врахування етнічного принципу як основи національного простору. З даним твердженням перегукується позиція вітчизняної дослідниці А. Колодій, конструктивістський підхід сьогодні уже не задовольняє науковців через свою схематичність та надмірний раціоналізм, тим більше, що він застосовується до такої складної і все ще певною мірою загадкової сутності, як нація. Проте “активна ревізія й критика модерністських підходів на Заході” поки що не зачепили Україну [10].

Тривала полеміка між представниками різних наукових шкіл багато в чому пояснюється тим, що кожна із них зосереджує свою увагу на різних аспектах формування і функціонування етнічності, що відображає багатоманітність форм і способів взаємозв'язку етносу та особистості. Цей зв'язок, як і зв'язок з будь-яким типом соціальної спільноти, може бути трьох типів: об'єктивним, суб'єктивним і об'єктивно-суб'єктивним. І кожен із цих видів зв'язків породжує різні форми буття етнічності, передбачає різні механізми її формування [11]. Слушно зауважив з цього приводу соціолог Стів Фентон, який наголосив

на цілісному сприйнятті теорії сучасності, сучасного соціального світу в матеріальному і культурному контексті у вираженні етнічних ідентичностей [12].

Т. Лупул визначає предмет аналізу власної монографії: “Яким чином здійснюються політичні інтенції щодо “етносу” на підставі яких параметрів складається порядок відносин “етнічності” і нації в такій іммігрантській країні як Канаді і є основною проблематикою аналізу у цій монографії”.

Рецензоване монографічне дослідження розглядає основні парадигми етнічного розвитку Канади, їх зміст, причини змін, а також показує перспективи розвитку канадської нації, враховуючи основоположний феномен все більш зростаючої етнічної і расової різноманітності, пов’язаної із сьогодишньою імміграцією до Канадської федерації.

Зважаючи на самобутність канадського суспільства та культурно-політичні канадо-українські зв’язки дане дослідження є на часі та надзвичайно актуальним у руслі сучасних канадознавчих студій з етнополітичної проблематики.

Автором здійснена спроба узагальнити основні досягнення сучасної політологічної думки, у т.ч. й канадської, у тлумаченні теоретичних аспектів етнонаціональної проблематики.

“Нація” належить до числа міждисциплінарних категорій, розташованих на межі соціальної філософії, загальної соціології, політології, етнології та інших дисциплін, які так, чи інакше дане поняття використовують [13].

Саме тому, на нашу думку, безумовною заслугою автора монографії є застосування міждисциплінарного підходу “оскільки міжетнічні відносини – це сплетення різноманітних взаємин людей в соціально-економічній сфері, ідеології, політиці, культурі та релігії під впливом історичних, міграційних, географічних, побутових та психологічних факторів. Такий підхід, що використовує різні дисципліни, дає найбільшу результативність у дослідженні міжетнічних відносин”. Також ним було застосовано підходи символічного реляціонізму, етносимволізму, структурного функціоналізму та феноменологічного принципу.

На наш погляд, варто було би автору:

– ширше залучати надбання етнопсихології. Вимір етнічності як стану свідомості має достатньо зважену методологію і методику дослідження у рамках наук психологічного циклу. Предметом дослідження стає етнічна ідентичність, яка трактується як синонім етнічності.

– до теоретико-методологічної бази дослідження можна було би долучити етнометодологію “раціональні властивості індексних виражень та інших практичних дій як можливих безперервних досягнень організованої штучної практики повсякденного життя” [14].

При аналізі становища української громади у Канаді на рубежі ХХ–ХХІ ст., автор покликається на дослідження В. Ісаїва, Р. Петришина, О. Воловина, А. Макуха та ін., що абсолютно є виправданим, проте, як на нашу думку, автор не досить чітко окреслив власну позицію щодо затухання українського національного життя у Канаді вказаного часу включно з “четвертою хвилею української еміграції”.

Проте загальний висновок щодо рецензованої праці є позитивним. Сподіваємося, що дана праця буде належно оцінена у наукових колах України та поза її межами. Її цінність, на нашу думку, полягає у системному аналізі та залученні широкого кола іншомовних джерел, насамперед канадських студій, що дає змогу не лише донести до читача авторське бачення проблеми, а й ознайомити його із доробком сучасних зарубіжних науковців. Таке дослідження є наслідком кропіткої праці автора та є значним внеском до розробки канадознавчої проблематики в Україні. На нашу думку, дослідження Т. Лупула цілком відповідає тенденціям та запитам модерного українського суспільства і послужить належним чином зміцненню українсько-канадської науково-дослідницької співпраці.

Список використаних джерел

1. Лупул Т. Я. Етнокультурна спільнота як фактор розвитку багатокультурності в Канаді (за споминами Манолія Лупула) / Т. Я. Лупул // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – Чернівці, 2001. – Т. 8. – С. 37–43.
2. Лупул Т. Я. Політизація

етнічності як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення: монографія / Т. Лупул. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2010. – С. 19. 3. *Картунов О. В.* Західні теорії етнічності, нації та націоналізму / О. В. Картунов. – К.: Університет економіки та права “Крок”, 2007. – С. 67–70. 4. *Варзар І.* Проблема політичної нації в класичних інтерпретаціях і сучасних етнополітичних акцентуаціях / І. Варзар // Політологічні та соціологічні студії. – Том III. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 39–56. 4. *Лупул Т. Я.* Політизація етнічності як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення: монографія / Т. Лупул. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2010. – С. 24–25. 5. Напр., Лупул Т. А. Хастингс “Нація як продукт біблійного тексту” / Т. А. Лупул // Питання стародавньої та середньовічної історії й етнології: Збірник наукових праць / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, кафедра етнології, античної та середньовічної історії. – Чернівці: Прут, 2004. – Т. 1. – С. 108–116. 6. *Перотті А.* Виступ на захист полікультурності / Антоніо Перотті. – Видавництво Ради Європи, 1994. – 127 с. 7. *Буркут І.* Політичні процеси: історія, міфи, реальність (погляд з регіону) / І. Буркут. – Чернівці: Прут, 2005. – С. 228–237. 8. *Бергер П.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. / П. Бергер, Т. Лукман – М.: Медіум, 1995. 9. *Белинская Е. П.* Этническая идентичность: понятие, формирование, модели изменения / Е. П. Белинская, Т. Г. Стефаненко // Этническая психология. – СПб.: Речь, 2003. – С. 175–181. 10. *Колодій А.* Проблеми націй і націоналізму в сучасній західній науковій літературі / А. Колодій // Народознавчі зошити. – 2002. – № 2. – С. 199–211. 11. *Арбенина В.* Этничность как предмет социологического анализа / В. Арбенина [електронний ресурс] Режим доступа: http://www.sociology.kharkov.ua/docs/chten_01/arbenina.doc. 12. *Fenton Steve* Ethnicity: key concept / Steve Fenton – Wiley-Blackwell, 2003. – S. 2. 13. *Кагиян С. Г.* Нация: этносоциальная общность или “согражданство” / С. Г. Кагиян // Философские науки. – 2002. – № 5. – С. 44. 14. *Гарфинкель Г.* Исследование по этнометодологии / Г. Гарфинкель. – СПб.: Питер, 2007. – С. 21.

**Георгій Кожолянко (Україна),
Ірина Гутковська (Україна)**